

MİCHEL FOUCAULT'DA BİLGİ, İKTİDAR VE ÖZNE İLİŞKİSİ

Vedat ÇELEBİ

Nevşehir Üniversitesi Öğretim Görevlisi, Gazi Üniversitesi

E-posta: celebivedat@gmail.com. vedat.celebi@nevsehir.edu.tr

ÖZET

Bu çalışmada, Michel Foucault'nun iktidar kavramına ilişkin çözümlenmeleri özne ve bilgi bağlamında tartışılmıştır. Foucault, iktidar ile özne arasındaki ayrılmaz ilişkiyi ortaya koymuştur. Foucault'ya göre, iktidar özgür özneler ya da bireyler üzerine uygulanır, yani özgürcesine eylemde bulunmayan insanların, bireylerin ya da öznelerin olmadığı yerde iktidardan söz etmek anlamsızdır.

Foucault iktidar kavramını açıklarken bilgi ve iktidar arasındaki ilişkiye vurgu yapar. Foucault'a göre iktidar bilgiye, bilgi de iktidara sürekli eklemlenir, iktidar ilişkisi sürekli bilgi üretir ve üretilen bilgi de sürekli iktidar etkilerine yol açar. İktidarın kendisi yeni bilgi nesnelere yaratır ve yeni bilgi cisimleri biriktirir. Foucault'a göre bilgi iktidar araçlarınınca şekillendirilerek yayılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: M. Foucault, iktidar, bilgi, özne

THE RELATIONSHIP BETWEEN KNOWLEDGE, POWER AND SUBJECT ACCORDING TO MICHEL FOUCAULT

ABSTRACT

In this study, Michel Foucault's analysis about power concept is discussed in the context of the subject and the information. Foucault has brought up the inseparable relationship between the power and the subject. According to Foucault, power is applied on independent subjects or individuals, that is; it is meaningless to talk about power where there aren't any people, individuals or subjects who can act free.

Foucault emphasizes the relationship between knowledge and power while explaining the concept of power. According to Foucault, knowledge is consistently jointed to power and the power to knowledge, power relation always produces knowledge and the produced knowledge always causes power effects. Power itself creates new knowledge objects and saves new knowledge matters. According to Foucault, knowledge is expanded by being shaped by power tools

Key Words: *M. Foucault, power, knowledge, subject*

Jel Kodu: Z00

1. GİRİŞ

Foucault'nun yaklaşımındaki temel kavramlardan biri iktidar kavramıdır. Foucault'nun iktidar anlayışı tek yönlü bir kavrama değildir. Bu yüzden de diğer iktidar anlayışlarıyla karşılaştırdığımızda Foucault'nun iktidar kavramının diğer tanımlamalardan ne denli farklı olduğunu görebiliriz. Foucault iktidar kavramını açıklarken bilgi ve iktidar arasındaki ilişkiye vurgu yapar ve bu ilişkiye dayalı yaygın görüşü ters yüz eder “genelde bilgiyi biz, iktidar eliyle yapmak istediklerimizi yapabildiğimiz ama o olmadan yapmak istediklerimizin hiçbirini yapamadığımız bir bağlamda düşünürüz. Foucault, bilginin başkaları üzerine yüklenen bir iktidar olduğunu, buna bağlı olarak da başkalarını tanımladığını öne sürer. Ona göre bilgi, özgürleşmenin önünü keserek gözetlemeye, düzene sokmaya, disipline etmeye yönelik bir kip halini alır.” (Sarup, 2004: 101).

Foucault'ya göre, iktidar ve özellikle bilgi-iktidar ilişkisi kuramının açık ve seçik bir biçimde ortaya konulması ve geliştirilebilmesi için özne kavramının incelenmesi gerekmektedir. Ona göre, öznenin kendisi tarihsel güçlerin ürünüdür ve farklı koşullar farklı türde özneler üretmektedirler. Foucault'ya göre özneler, iktidar tarafından şekillenen, toplumsal ilişkiler içerisinde oluşturulmaktadır.

Özne, iktidar-bilgi ilişkilerinin tam da ortasında durmaktadır. Özne, Foucault'ya göre, iktidar-bilgi arasındaki bu karşılıklı ilişkinin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Bu yüzden iktidar bilgi sistemini çözümlenmek öznenin arkeolojisini yapmak anlamına gelir. İktidar, özneler tarafından uygulanmayıp, iktidar, özneler üretmektedir. İktidar, bireyleri yaratmakta olup, merkezsizdir.

Özne, Foucault'ya göre, iktidar-bilgi arasındaki bu karşılıklı ilişkinin ve onun tarihsel dönüşümlerinin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır.

Bu çalışmada birinci bölümde, Foucault'nun iktidar-bilgi ilişkisine ikinci bölümde de özne-iktidar ilişkisine değinilmiştir.

1.1. MİCHEL FOUCAULT'DA İKTİDAR BİLGİ İLİŞKİSİ

İktidarın bir bireyin öteki bireyler üzerindeki, bir grubun öteki gruplar üzerindeki homojen bir egemenliği olarak ele alınması doğru değildir. Egemenliği elinde bulunduranlar ile ona sahip olmayanlar, ona katlananlar arasında paylaşılan bir şey olarak da düşünülmemesi gerekir. Bu bakımdan, ona göre, iktidar yeri belirlenemez olan, hiçbir zaman birilerinin elinde bir zenginlik ve bir mal gibi sahiplenilebilir olmayan, sadece dolaşımda olan ve işleyen bir şey olarak çözümlenmelidir. Bu açıdan bakıldığında, bireyin iktidarın karşısında durduğunun değil, onun hem etmeni hem de aracısı olduğunun ve iktidarın kendisini oluşturan bireyler aracılığıyla yayıldığına düşünülmesi gerekir (Foucault, 2002: 43-44).

Foucault bilgiyi, hem iktidarla ayakta duran söylemlere gereksinim duymasından dolayı, hem de bilginin kullanımının stratejik olması nedeniyle iktidar olgusu olarak ele almaktadır. Foucault düşünce sisteminde bilgiden iktidara ulaşmaktadır. Foucault'nun bilgiden ne anladığına kısaca değinelim.

Foucault, derinlikli, teorik ve homojen olan, bundan dolayı da arkeolojik çözümlene yoluyla elde edilen bilgiyi (savoir), yeterince derinliği olmayan, uygulamalı olanla ilgili ve heterojen olan, bundan dolayı da soy kütüksel çözümlene yoluyla elde edilen bilme (connaissance) den ayırt eder. Foucault'nun iktidarla ilgili çözümlenmesinin bilgi kuramsal temelinde bilginin mi yoksa bilmenin mi yer aldığı konusunda birbirinden epeyce farklı görüşler öne sürülmüştür. Ancak, iktidarla ilgili söylemin bilgi kuramsal temelinin onun düşüncesinde bilmeye dayandığı açıktır (Urhan, 2007: 102).

Foucault'a göre, yüzeysel bilgi, belirli bir dönemin herhangi bir söylemine karşılık gelirken derinlemesine bilgi, bu söylemi mümkün kılan koşullara karşılık gelmektedir. Bilgi, bir dönemin epistemesi bağlamında ortaya koyduğu söylemin kendisi bilmek ve bu söylemi mümkün kılan bilgi koşulunun kendisini bilmek olarak ortaya konduğunda Foucault'nun arkeolojik çalışmasında amaçladığı şey

ikinci tür bilgi olmaktadır. Foucault, bu nedenle kendi bilgisini söylem üzerine söylem olarak düşünmektedir (Urhan, 2010: 58-59).

Foucault, bilimsel alanlar için söz konusu edilebilecek olan bilgiyi *connaissance* (bilme), bilimsel olmayan ama derinlemesine olan ve arkeolojik çözümlenmenin konusunu oluşturan bilgiyi de *savoir* (bilgi) sözcükleri ile ifade eder. Bilgi-iktidar ilişkisinde Foucault'nun kedisinden yola çıktığı ve çözümlenmeye çalıştığı bilgi derinlemesine olan bilgi (*savoir*) dir.

Foucault, iktidar ve bilgi arasındaki karşılıklı ilişkiyi özellikle vurgular. Çünkü iktidarın sürekliliği amaca yönelik olarak üretilen, yapılandırılan bilginin sürekliliği, geçerliliği ile sağlanır. "İktidarın işleyişi sürekli olarak bilgi yaratır ve aksi yönde, bilgi de iktidar etkilerine yol açar" (Foucault, 2003: 35).

Foucault'ya göre, bilgi, iktidar araçlarıncı şekillendirilerek yayılmaktadır. Bu çerçevede bilimin iktidarın önemli bir uzantısı olduğuna dair çözümlenmelerinde geniş ölçüde yer vermiştir. Bu anlamda, ona göre bilim, aydınlanma düşünürlerinin aksine bir özgürleştirme aracı değil, aksine iktidarın denetim mekanizmalarından biridir ve bireyleri hapseder.

İktidar ve bilgi dolaysız olarak birbirlerini içerirler. Bilgiyi üreten iktidardır. Ne eşgüdümlü bir bilgi alanı olmaksızın herhangi bir iktidar ilişkisi var olabilir, ne de iktidar ilişkileri varsaymayan ve oluşturmeyen bir bilgi alanının var olabileceğini kabul edebiliriz (Canpolat, 2003: 86). Bu bağlamda Foucault'ya göre iktidar; "kendi örgütlenmelerini kendi oluşturan, güç ilişkilerini dönüştüren, güçlendiren ya da tersine çeviren bir süreç ve bu güç ilişkilerini etkili kılan stratejiler olarak anlaşılmalıdır" (Canpolat, 2003: 99).

Bilgi ile iktidar arasındaki ilişki tartışmaya konu edildiğinde, ilk bakışta, zorunlu olarak şu iki seçenekle karşı karşıya bulunulduğu hissi uyanabilir: a) bilgiyi merkeze alan bilgi-iktidar ilişkisi; b) iktidarı merkeze alan bilgi-iktidar ilişkisi. Foucault burada kesin çizgilerle belli bir sınıfa dâhil edilmek yerine asıl amacının "bilgi ile iktidarın, hakikat ile iktidarın ara yüzeyini" ortaya çıkarmak olduğunu belirtir (Urhan, 2010: 117).

Nasıl bilgi merkezli bilgi-iktidar ilişkisinin çözümlenmesinde ideal çalışma alanı insan bilimleri idiye; aynı şekilde, iktidar merkezli bilgi-iktidar ilişkisinin

çözümlemesinde de ideal çözümleme alanı bürokrasi ve teknisyenler sınıfı eliyle uygulanan iktidardır (Urhan, 2010: 131-132). Foucault'ya göre iktidar ve bilgi birbirlerini dolanımsız bir tarzda içermektedir.

Antik Yunan düşünürleri ve öncelikli olarak Platon'la birlikte başlayan iktidarsız bilgi anlayışı, gittikçe derinleşerek varlığını, 18. yüzyılın sonu ile 19. yüzyılın başlarında iki önemli tarihsel olayın meydana gelmesine kadar etkisini sürdürür:

a) Fransız ihtilalinin gerçekleşmesi;

b) Monarşinin sona ermesi (Urhan, 2010: 129). Foucault'nun hem doğa bilimleri hem de insan bilimleri için en ciddi kırılmaların epistemik kopuşların yaşandığı bir dönüm noktası olarak 19. yüzyılın başlarında Fransız devriminin gerçekleşmesi ile, feodal yapının birer birer tarih sahnesinden çekilmeye başladığı görülür. Monarşinin sona ermesiyle, iktidar ekonomik, toplumsal ve demografik süreçlerin bilgisini içeren belli bir yönetsel bilginin pratik ve pragmatik amaçla kullanılmasıyla birlikte uygulanmaya başlanır; ve böylelikle, m.ö. v. yüzyıldan bu yana kopmuş olan bilgi-iktidar ilişkisi yeniden kurulmaya başlar. (Urhan, 2010: 130). Bilginin iktidarla ilişkili olarak yeniden işlev kazanması, hiç kuşkusuz, Bacon'ın, "bilmek egemen olmaktır" görüşünün önemli katkısı vardır.

Bilgi, iktidar ya da güç ilişkilerinin içerisinde yer almaktadır. Güç kullanımına bilgi aygıtlarının üretimi eşlik eder veya denk düşer. Güç kullanımı bilgiyi gerektirir. Bilgi yansız ya da nesnel olmayıp, daha ziyade iktidar ilişkilerinin bir ürünüdür. Bilgi, kendi varlık ya da imkân koşullarının iktidar ilişkilerini içermesi anlamında, politiktir (West, 1998: 236). Bağlantılı bir bilgi alanı oluşturulmadan iktidar ilişkisinden söz edilemez. Aynı zamanda iktidar ilişkilerini varsaymayan oluşturmeyen bir bilgi ve bilgi alanı kurulamaz. Bilen özne bilinecek nesneyi ve bilme tarzlarını iktidar-bilgi düzleminde ifade eder. Çünkü siyasal beden, iktidar-bilgi ilişkisi ile bilgi nesnesi haline getirilerek tabi kılınmış ve işlenmesi mümkün olmuştur (Foucault, 2000a: 65).

Foucault, bu bağlamda, hem fail hem de yapıdan kaçınan kökten farklı bir iktidar kavramı ortaya atar. Yani genelleşmiş bir baskı ve kullanılma fikrini, hatta memurlar ve propagandacılar ağının ortasına bir örümcek ağı gibi yerleşmiş merkezi iktidar fikrini reddeder. Foucault, geleneksel iktidarın, bir hükümlük,

yasa, yasaklama ve itaat sistemini içerdiğini söyler. Bu iktidar biçimi negatif ve sınırlayıcıdır. Hükümler, geleneksel iktidarda insanların yaşam hakkı üzerinde söz sahibidir. Modern liberal toplumda iktidar, her yerde ve hiçbir yerdedir (Touraine, 2002: 186). Bu, iktidarın, en önemli özelliğinin merkezsiz olduğunun göstergesidir. İktidar hiçbir zaman birilerinin elinde değildir. İktidar sürekli dolaşımda olan bir mekanizmadır. İktidar işler, iktidar bir ağ biçiminde işler ve bu ağda bireyler, yalnız dolaşıma girmekle kalmaz, aynı zamanda ona boyun eğmek ve onu uygulamak durumundadırlar. Bireyler her zaman iktidarın aracıdır. İktidar bireyleri geçiş yolu olarak kullanır. Birey, iktidarın dışında ve karşısındaki şey değildir. Birey, iktidarın etkisi ve aynı zamanda bir aracıdır. İktidar kurduğu birey üzerinden işler (Foucault, 2005b: 107).

2. MİCHEL FOUCAULT'DA İKTİDAR ÖZNE İLİŞKİSİ

Foucault'un öznesi geleneksel toplumdaki modern topluma geçen, toplumsal yapı içindeki insandır, öznedir. O, insanı, bedeni ve kimliği ile inşa edilen bir varlık olarak görür. İnşa eden ise, bireyi tahakkümü altında tutan iktidardır. Bireyin içinde bulunduğu çağın kurumları, söylemleri iktidarın belirlediği, gözlenebildiği kendini açığa vurduğu yerlerdir. Foucault'nun öznesi toplumdaki bağımsız değildir. Özne, yapıların ve söylemlerin üzerine inşa edildiği, onların taşıyıcısı ve hedefi olandır. Modern çağın bireyi, tarih boyunca üretim biçimlerinin öznesi olarak, dilbilim ve semiyoloji ilişkisinde anlamlandıran özne olarak Foucault'nun karşısındadır. Ancak, bunlar öznenin oluşum sürecini açıklamak için yeterli değildir. Özne, kendini şekillendiren iktidar ilişkilerinin nesnesidir; özneyi çözümleyebilmek için iktidarı çözümlemek gerekir.

Özne sözcüğünün iki anlamı vardır: denetim ve bağımlılık yoluyla başkasına tabi olan özne ve vicdan ya da öz bilgi yoluyla kendi kimliğine bağlanmış olan özne. Sözcüğün her iki anlamı da boyun eğdiren ve tabi kılan bir iktidar biçimi telkin ediyor” (Foucault, 2005a: 19). Öznenin iki anlamı, birbirlerini tamamlayan nesnelleştirme ve öznelleştirme süreçlerine tekabül eder (West, 1998: 236). Foucault, kurucu bir öznenin, her yerde rastlanacak türden evrensel bir özne biçiminin bulunmadığına inanır hatta bu tür bir özne anlayışından şüphe duyar. Öznenin, kültürel oramda bulunan belli kurallar, tarzlar, uzlaşmalardan hareket eden özgürleşme, özgürlük pratikleri yoluyla kurulduğuna inanır (Foucault,

2005a: 266). Foucault, modern Batı toplumlarında insanların özne olarak yaratılma sürecinin arkeolojisini yapar, yani insanları özneye dönüştüren düzenekleri açığa çıkarır. Ondaki tümüyle kurtulmak yerine onun zuhuruna tarihsel bir yorum getirir. Özne bundan böyle bir öncül değil, bir analiz konusudur (West, 1998: 234). Foucault'nun asıl yapmak istediği şey, modern öznenin nasıl oluştuğunu açığa çıkarmak veya modern öznenin tarihini sorunsallaştırmaktır.

Özne, gözetim ve denetim ağları aracılığı ile bireyselleşir. Öznenin bireyselleşme alanı bilgi ile meşrulaştırılan iktidar alanıdır. Geleneksel model, iktidarı yasa, yasaklama ve itaat sistemi olan hükümler alanı olarak görür. Oysa Foucault'nun tanımladığı iktidar “ Modern dönemle birlikte insanın yaşamasına, çalışmasına ve konuşmasına ilişkin kurumların (hastane, hapisane, fabrika, okul) ve söylemlerin (tıp, hukuk, ekonomi, eğitim.) birlikte ortaya çıkardıkları bilginin benin bireyselleşmesini gerçekleştirmek amacıyla kullanılmasının doğurduğu bir dış iktidardır.” (Urhan, 2000: 9).

Foucault'da farklı özne biçimleri hakikat oyunları ile ilişki içerisinde tarihsel olarak kurulmuştur. İktidar denildiğinde ilk akla gelen şeylerin bir siyasal yapı, bir hükümet, egemen bir toplumsal sınıf, kölenin karşısındaki efendi vb. şeyler olması nedeniyle, iktidar sözcüğünden daha çok iktidar ilişkileri terimini kullanmayı tercih ettiğini söyleyen Foucault, bununla, bir kişinin başkasının davranışlarını yönlendirmeye çalıştığı ilişkiyi kastettiğini öne sürer (Foucault 2, 2000: 235). Bu nedenle, ona göre, iktidar ilişkileri değişebilir ve tersine çevrilebilir niteliktedir; özneler özgür olmadıkları ve direnme imkânına sahip bulunmadıkları takdirde iktidar ilişkilerinden de söz edilemez; iktidarın her şeyi denetleyen ve hiçbir şekilde özgürlüğe yer vermeyen bir tahakküm sistemi olduğu düşüncesi asla kabul edilemez (Foucault 2, 2000: 235-237). Ona göre, öznenin kendisi tarihsel güçlerin ürünüdür ve farklı koşullar farklı türde özneler üretmektedirler.

Foucault'ya göre özneler, iktidar tarafından şekillenen, toplumsal ilişkiler içerisinde oluşturulmaktadır. Bu nedenle, bireylerin oluşumunda iktidar anahtar bir unsurdur. Bireyler iki anlamda boyun eğmektedirler; toplumsal alandaki karmaşık, çoğul ve değişen iktidar ilişkilerine boyun eğerler ve aynı zamanda bu ilişkilerde ve bu ilişkiler aracılığıyla bir özne konumu alırlar. Başka bir ifadeyle

Foucault'ya göre iktidar, bireysel öznenin olanağının bir koşulu konumunda yer almaktadır. Foucault'da iktidar açısından önemli olan; öznenin hangi koşullarda ve hangi biçimlerde söylemin düzeninde ortaya çıktığıdır.

Foucault'da özne, sistemler içerisinde oluşturulur ve bu bakımdan özne ile toplumsal arasında bir ayrım yoktur (Game, 1998: 65). Toplum, onaylama ve paylaşımın öteki adıdır; aynı zamanda onaylanmış olanı ve paylaşılana yüceltilmiş hale getiren güçtür. Bu açıdan “bütün toplumlar anlam fabrikalarıdır. Aslında daha da fazlasıdır; anlamlı hayatın fidelikleridir” (Bauman, 2005: 10).

“Anlamlı, iktidarın ya da eylemin kaynağı özne değildir. Özne iktidarın el koyduğu bir bilinçle donatılmaktadır ve insan varlıklar söylemler aracılığıyla özneler olarak üretilmektedir” (Game, 1998: 67) Kısacası iktidar özneyi üretmektedir. Örneğin, Foucault'ya göre, homoseksüelliğin bastırıldığını ve kişinin homoseksüel olduğunu söyleyerek iktidara karşı gelmesinin bir anlamı yoktur, çünkü birey bunu yaparak kendisini iktidarın yarattığı bir özneliğe bağlamakta ve iktidarın elinde oyuncak olmaktadır. Foucault bu iktidar biçimine ‘özneleştirme’ demektedir (Newman, 2006: 147). Foucault'nun amacı özneye dayatılan hakikatin, çizilen sınır çizgisinin, özne tarafından farkında olunarak, aşılması, sorgulanması ve açığa çıkarılması gereken referans noktası olarak algılanmasını sağlamaktır, onun amacı belli bir iktidar kurumunu eleştirmek, burjuva, elit veya sıra dışı bir sınıfa saldırmak değil iktidar biçimini açığa çıkarmaktır.

Foucault, çalışmalarına özneyi çözümlenmek amacı ile başlamıştır ancak iktidarın öznenin şekillenmesinde ana öge olduğunu görünce, arkeolojik ve geneolojik yöntemle iktidar kavramı üzerinde çalışmıştır. Foucault üç nesneleştirme kipinden bahseder.

İnsanları özneye dönüştüren üç nesneleştirme kipi:

- 1) Dil, doğa ve ekonomi alanlarında konuşan, yaşayan ve çalışan insan olarak öznenin nesnelleştirildiği, kendilerine bilim statüsü kazandırmaya çalışan araştırma kipleri: genel dilbilgisi ya da filoloji, zenginliklerin çözümlenmesi ya da iktisat politikası, doğa tarihi ya da biyoloji;

- 2) Öznenin “bölücü pratikler” olarak adlandırılan pratiklerde nesnelleştirilmesi: deli-akıllı, hasta-sağlıklı, suçlu-suçsuz örneklerinde görüldüğü gibi, öznenin ya kendi içinde bölünme ya da başka bir özneneden kopma yoluyla nesnelleşmesi;
- 3) İnsanın kendini özneye dönüştürmesi yoluyla nesnelleşmesi, insanın kendini cinsellik öznesi olarak tanıması.

İlki kendilerine bilim statüsü kazandırılmak istenen araştırma kipleri içerisinde özneyi nesneleştiren bilgi aşamasıdır. İkincisi öznenin bölünmesi kendi içlerinde ya da başkalarından ayrılması ile bölücü pratikler diye adlandırdığı iktidar nesneleştirmesidir. Üçüncüsü ise insanın kendini özneye dönüştürme biçimi olan etik nesneleştirmedir (Foucault, 2005a: 58).

Konumuz gereği ilk iki aşamaya bakalım. İnsanın nesneye dönüştürüldüğü ilk sorunsallaştırma alanı olan bilgi aşamasında Foucault, insan bilimlerini inceler. Ekonomi filoloji, biyoloji gibi bilimsel olma ve insana ve topluma dair hakikatlerin bir envanterini sunma iddiasını taşıyan bu yeni bilimler insanın bir bilgi nesnesi ve öznesi konumuna geçmesini sağlamışlardır. Bilginin nesnesine ve öznesine dönüştürülen insan, üreten, konuşan, bir tür olarak yaşayan ve akıl sahibi-akıl hastası özneye dönüştürülmüştür. Bunu dönüştüren, psikiyatri, hapisane, klinik gibi kapatma kurumları, insanın bir araştırma nesnesi ve iktidar teknolojilerinin öznesi haline gelmesine sebep olmuşlar (Foucault, 2005a: 58).

İnsanın nesneye dönüştürüldüğü ikinci sorunlaştırma alanı olan iktidar aşamasında ise, bölücü pratikler, temelde normal-anormal karşıtlığına dayanan, deli akıllı, sağlıklı, patolojik gibi ikililikler çerçevesinde kurulan özne bir sınıflandırmaya yöneliktir. Bununla bir yandan normal olanı anormal olandan ayırırken; diğer taraftan anormal olan üzerinde uygulanan kapatma iktidarının normal görünmesini meşrulaştırır. Bu durumun oluşması öznenin kendini norm terimlerine referansla ele almasını ve norma uygun kılmaya çalışmasını yani kendini denetlemesini sağlar (Foucault, 2005a: 58). Foucault için önemli olan öznenin iktidar tarafından, dolayısıyla da normalleşmeyi nesnelleştirici mekanizmalar tarafından yaratıldığını kanıtlamaktır (Touraine, 2002: 188).

İktidarın bireyleri, normalleştirme ve normalleştirme amaçlı kapatma düşüncesi ile oluşturulan öznenin, kimliklerin oluşturulması aşamasında seçtikleri söylem

biçimlerinin, iktidarın söylemi karşısındaki yeri ile ilgilidir. Yapılmak istenen, bireylerin birbirlerini tanımaktan ziyade birbirlerini sınıflandırma yoluyla belirli yaptırımları olan farklılıklara dönüştürmektir. Bireyler, kendilerinden farklı olanlardan korkmaya ve bu korkunun oluşturduğu psikoloji ile kendilerini savunma gereği duyarlar. Bu bireylerin daha geniş bir iktidar ağına ve baskı mekanizmalarına ihtiyaç duyduğunu gösterir ve bireyi harekete geçirir yani, iktidar, oluşturduğu sınıflandırmaya uymayan bireyleri anormal olarak göstermekte ve normalleştirme ile bireylerin ıslahı için kapatılmaya başvurmaktadır. İktidar kendi düşüncesinden farklı olanı veya öznelere belirlemesi kolaylaşmakta ve bu öznelere çok rahat bir şekilde normalleştirmekte veya sınıflandırmaktadır.

3. SONUÇ

Foucault'ya göre, iktidar bilgiye, bilgi de iktidara sürekli eklenir, iktidar ilişkisi sürekli bilgi üretir ve üretilen bilgi de sürekli iktidar etkilerine yol açar. İktidarın bilgi olmaksızın uygulanması imkânsızdır, bilginin de iktidarı yaratmaması imkânsızdır.

Foucault'da bilgi söylemseldir; çünkü hangi önermelerin kabul edilip, hangilerinin dışlanacağına sınırının çizilmiş olması gerekir. Doğruluğun, dolayısıyla da bilginin söylemsel biçimlenme ile örtüşük olması, söylemsel biçimlenmenin de yapısal bir iktidar ilişkisi içermesi, bilgiyi dolaylı da olsa iktidara bağımlı kılar. Özellikle, insan bilimlerinde erişilmiş olan bilgi bütünlerinin toplumsal ilişkilere uygulanmasında; yani pratik ve eylemlerin denetlenmesinde de bilgi iktidarla buluşur. Bu söylem, bilginin ancak iktidar ilişkilerinin askıya alındığı, bilginin iktidarın emirlerinin, taleplerinin ve çıkarlarının olmadığı bir alanda oluşabileceği şekilde düşünen geleneğe karşı; iktidarın bilgiyi ürettiğini, iktidar ve bilginin birlikte işlediğini, iktidar ve bilginin birbirlerini doğrudan içerdiklerini kabul eder. Bilgi yansız ya da nesnel olmayıp daha ziyade iktidar ilişkilerinin bir ürünüdür.

Foucault, iktidar ile özne arasındaki ayrılmaz ilişkiyi ortaya koymuştur. Foucault'ya göre öznelere, iktidar tarafından şekillenen, toplumsal ilişkiler içerisinde oluşturulmaktadır. İktidar, öznelere özgür olmadıkları takdirde ve

direnme imkânına sahip olunmadığı sürece burada bir iktidar ilişkisinden söz etmek olanaksızdır. Foucault'da hakikat özgür bireyler tarafından oynanan bir oyuna benzetilir. Özne, özgür olduğu müddetçe burada iktidar ilişkisi mevcut olabilecektir. Foucault'ya göre, iktidar özgür özneler ya da bireyler üzerine uygulanır, yani özgürcesine eylemde bulunmayan insanların, bireylerin ya da öznelerin olmadığı yerde iktidardan söz etmek anlamsızdır.

KAYNAKÇA

Alan, Touraine, Modernliğin Eleştirisi, Çev. Hülya Tufan, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2002.

Allen, A, “Power, Subjectivity, and Agency: Between Arendt and Foucault”, International Journal of Philosophical Studies. 2002, Vol. 10 (2), 131-149.

Bauman, Z, Bireyselleşmiş Toplum, Çev. Y. Alagon, I. B., Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2005.

Burke, P, Bilginin Toplumsal Tarihi, Çev. M. Tunçay, I. B., Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2001.

Canpolat, Nesrin, “Michel Foucault” Kadife Karanlık içerisinde, Su Yayınları, İstanbul, 2003.

Deveci, C, Foucault'nun İktidar Kavramsallaştırmasında Siyasal Boyutun Ayrıştırılamazlığı, *Doğu Batı*, III. B., Doğu Batı Yayınları, Ankara, 2005.

Game, A, Toplumsalın Sökümü, Çev. M. Küçük, I. B., Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 1998.

Foucault, Michel, Toplumunu Savunmak Gerekir, Çev. Şehsuvar Aktaş, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2002.

Foucault, Michel, (2005a), Özne ve İktidar, Çev. Işık Ergüden & Osman Akınbay, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Foucault, Michel, Seçme Yazılar 1, Çev. Işık Ergüden, Osman Akınhay & Ferda Keskin, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2000.

Foucault, Michel, Seçme Yazılar 2, Çev. Işık Ergüden & Osman Akınhay, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2000.

Foucault, Michel, (2000a), *Hapishanenin Doğuşu*, Çev.: M. A. Kılıçbay, II. B., İmge Kitabevi, Ankara.

Foucault, Michel, (2005b), *Entellektüelin Siyasi İşlevi*, Çev. Işık Ergüden-Osman Akınbay- Ferda Keskin, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Foucault, Michel, *İktidarın Gözü: Seçme Yazılar*, Çev. Işık Ergüden, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2003.

Keskin, Ferda, *Özne ve İktidar*, (Michel Foucault, *Özne ve İktidar İçin Sunuş*), 2. Baskı, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2005.

Newman, S. Bakunin'den Lacan'a Anti-Otoriteryanizm ve İktidarın Altüst Oluşu, Çev.: K. Kızıltuğ, I. B., Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2006.

Sarup, Madan, "Post-yapısalcılık ve Post-modernizm" Çev. A.Güçlü, Bilim ve Sanat Yay, Ankara, 2004.

Touraine, Alain, *Modernliğin Eleştirisi*, Çev., Hülya Tufan, Yapı Kredi Yay., İstanbul, 2002.

Urhan, Veli, "*M. Foucault ve Bilgi/İktidar İlişkisinin Soykütüğü*", Kaygı, Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi, 2007, Sayı: 9(ss.99-118).

Urhan, Veli, Foucault, Say Yayınları, İstanbul, 2010.

Urhan, Veli, Michel Foucault ve Arkeolojik Çözümleme, Paradigma Yayınları, İstanbul, 2000.

West, David, *Kıta Avrupa'sı Felsefesine Giriş*, Çev. A. Cevizci, I. B., Paradigma Yayınları, İstanbul, 1998.